

*Zokirjon Admin bilan
+99891-328-88-38 murojat qilishingiz yoki shu
nomerdagи telegram orqali admin bilan
bog‘lanishingiz so‘raladi.*

*Telegramda murojatingizga o‘z vaqtida javob
beriladi*

**Uchar gilam ertaklar to‘plami to‘liq holda olish
uchun telegramdan yozing.**

Narxi: 10 ming so‘m

Telegram kanalimiz:

@maktabgacha_tt

**To‘lov uchun: UZCARD *880*8600 0201 6485 8693*summa#
Plastik egasi Nabihev Zokirjon**

DIQQAT!!!

Sizga buni **omonat** qilib beramiz.
Buni to‘liq holda olganingizdan
so‘ng:
Faqat o‘zingiz uchun foydalaning.
Kanal va gruppalarga tarqatmang.

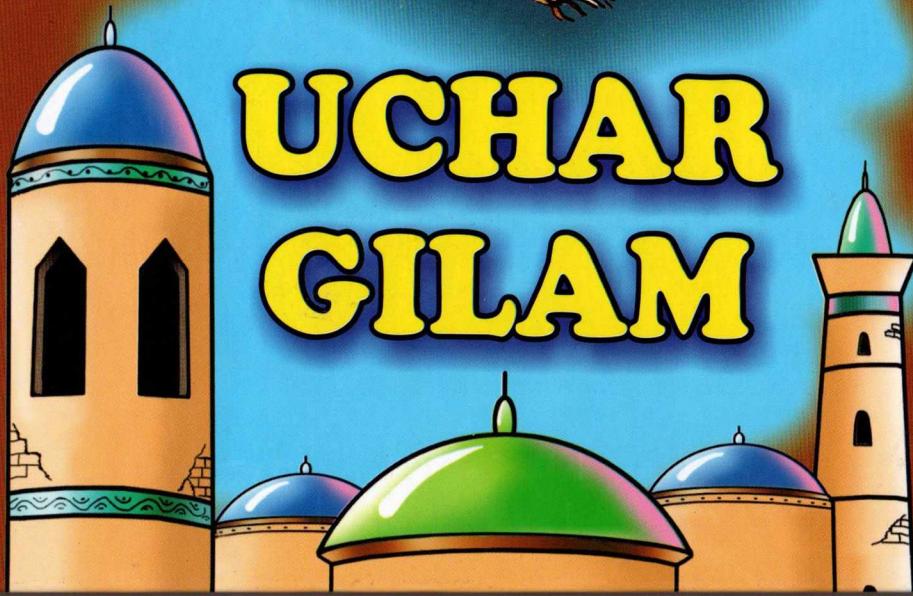
O'ZBEK XALQ ERTAKLARI

ERTAKLAR
YAXSHILIKKA YETAKLAR

UCHAR GILAM

O'ZBEK XALQ ERTAKLARI
ERTAKLAR YAXSHILIKKA YETAKLAR

UCHAR GILAM

5-nashri

„O'QITUVCHI“ NASHRIYOT-MATBAA IJODIY UYI
TOSHKENT — 2018

UO'K:821.512.133

398.21

KBK 82.3(50')

U89

Tuzuvchi: ABDULLA HASANOV

Jahonning boshqa xalqlari kabi o'zbek xalqi ham o'z ertaklariga boy. O'zbek xalq ertaklarida millatimizga xos vatanparvarlik, rahm-shafqat, zukkolik, mehmondo'stlik, rostgo'ylik, saxiylik kabi o'nlab fazilatlar ustuvordir. Ertaklarimiz bolajonlarimizning pok ko'ngliga toza suvdek shildirab kiradi, ular ongini musiqa yanglig' chulg'ab oladi. Shu jihatdan qaralganda o'zbek xalq ertaklarini ma'nolar xazinasiga o'xshatish mumkin.

„Uchar gilam“ nomli ertaklar kitobi ushbu xazinadan olingan bir hovuch hikmat majmuyidir. O'ylaymizki, bu kitob bolalarning doimiy hamrohiga aylanadi, ularni e兹gulik sari yetaklashga xizmat qiladi.

UCHAR GILAM

1

Bir bor ekan, bir yo‘q ekan, ilgari zamonda bir er-u xotin yashagan ekan. Ular uzoq vaqt farzandsiz umr kechirib, eri ellikka, xotini esa qirqqa kirganda bir o‘g‘il ko‘rishibdi. Er-u xotin o‘g‘ilni tarbiyalay boshlashibdi. Bola o‘sib, ulg‘ayibdi. U maktab yoshiga yetgach, yaxshi domлага berishibdi. Bolaning zehni o‘tkir ekan, savodi tez chiqaboshlabdi, har xil kitoblar o‘qibdi, tushunmagan narsalarini domlasidan yoki boshqa biror kishilardan so‘rab olishga harakat qilibdi. Shunday qilib, bola yigirma yoshga to‘lgach, yaxshigina ilmga ega bo‘libdi.

Bir kuni bolaga bir chol yo‘liqibdi, ancha suhbat qilibdi, unga ko‘p nasihatlar qilibdi, ko‘pgina sirli so‘zlarni o‘rgatibdi, mendan senga yodgorlik bo‘lsin, deb bolaga bir gilamcha beribdi. Bola oliyimmat choldan:

— Bobo, bu gilamchani nima qilaman, buning qanday siri bor? — deb so‘ragan ekan, chol gilamchaning sirini aytib beribdi.

— Endi sen katta bo‘lib qolding, uylanishing kerak, ota-onangga aytgin, seni uylantirib qo‘yishsin. „Menga podshohning qizini olib beringlar!“ degin, boshqa qizni olib berishmoqchi bo‘lishsa, „yo‘q“, deb aytgin, — debdi.

Bola chol bilan xayrlashibdi...

Gilamchaning siri bunday ekan: uning ustiga chiqib o‘tirib: „Ey gilamcha, cholning hurmati, meni falon joyga

yetkazgin!“ desa, ko‘zini yumib-ochguncha o‘zini o‘sha yerda ko‘rar ekan.

Gilamchani qo‘liga olib:

— Ey gilamcha, cholning hurmati uchun kichkina ro‘molcha bo‘l! — deb gilamchani bir qoqsa, kichkina ro‘molcha bo‘lar ekan.

Chol ketgandan so‘ng, bola gilamchaning sirlarini bir necha marta sinab ko‘rib, qanoat hosil qilibdi. Kechqurun ovqatdan keyin ota-onasiga:

— Men katta bo‘lib qoldim, endi meni uylantirib qo‘yinglar, — degan ekan, ota-onasiga:

— Xo‘p bolam, ertadan boshlab to‘y harakatiga tushamiz, — deyishibdi.

— Menga kimning qizini olib berasizlar?

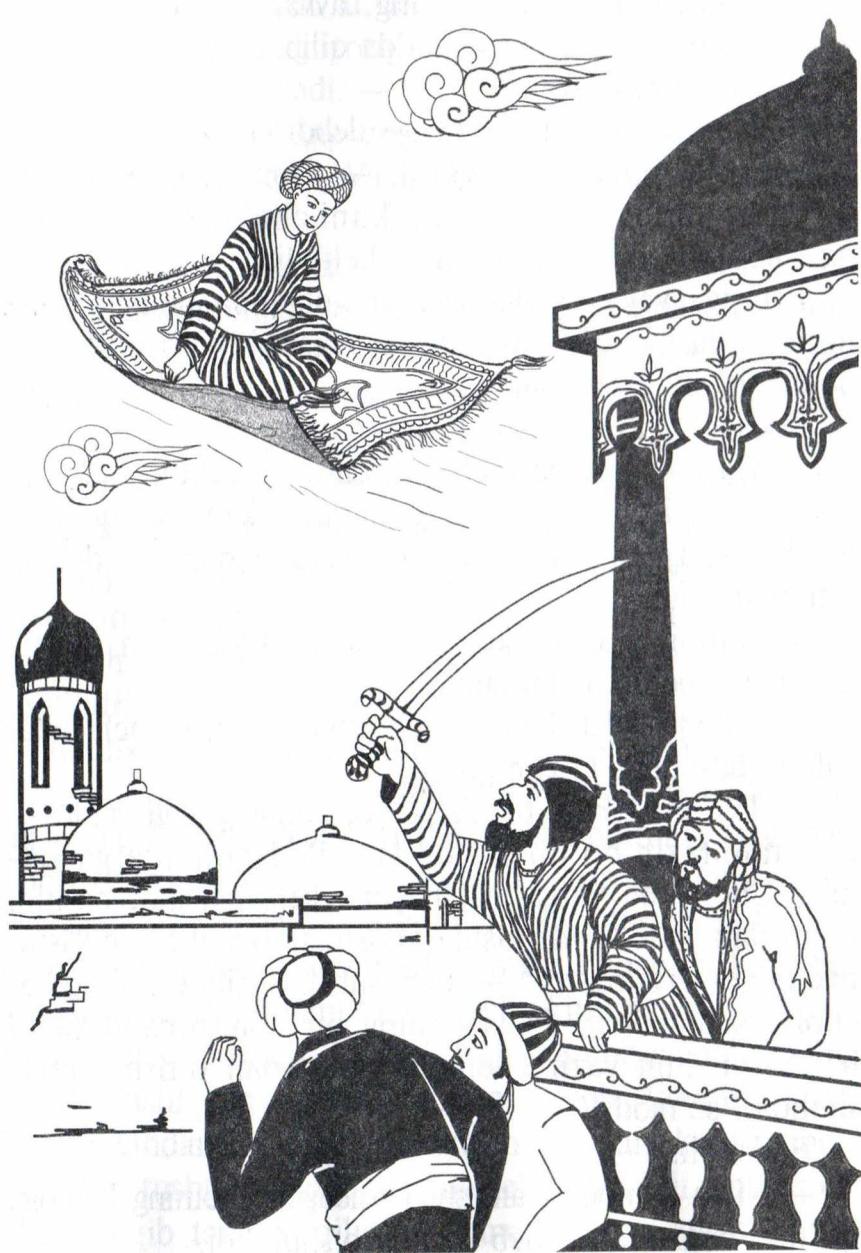
— Kimning qizi chiroyli, odobli, ota-onali, tagli-taxtli bo‘lsa, shuning qizini olib beramiz.

— Yo‘q, menga podshohnning qizini olib berasizlar, — debdi bola.

— Podshohnning qizini deysanmi, bolam, bizlar bir kambag‘al bo‘lsak, podshohga qanday qilib quda bo‘lamiz, u qizining qaliniga qancha dunyo so‘rar, unga bizning qudratimiz yetmaydi-ku, xudoga shukur, sening aqling, idroking joyida, hamma narsaga aqling yetadi-ku! — debdi chol.

— Ota, siz podshohnning qiziga sovchilikka boring, u sizga nima javob qaytarar ekan, so‘ngra shunga qarab ish tutamiz, — debdi.

— Bolam, podshoh qizini podshohzodaga beradi, bizga o‘xshagan kambag‘alning sovchi bo‘lib kelganini eshitishi bilan jallodga buyuradi.

— Yo‘q, ota, siz qo‘rmang, avval boring!

— Xo‘p, bolam, — deb va‘da qilibdi chol.

Ertasi kechqurun:

— Ha, ota, bordingizmi? — debdi bola.

— Yo‘q, bolam, qo‘rqdim, — debdi chol. Qo‘rqib-qo‘rqib, nihoyat, uchinchi kuni chol azonda borib podshohning eshigini supurib kelibdi.

Ertasiga yana eshigini supurayotganda podshohning mulozimlari cholni ushlab saroya olib kiribdilar va podshoh oldiga yo‘llabdilar:

Podshoh g‘azab bilan cholga qarab:

— Ha, chol, nima qilib yuribsan? — debdi.

— Taqsiri olam, sultonı bokaram, kamina qulingiz qulchilikka keldi, bir... Qull...ba... changiz bor... — deb tili tutilib qolibdi.

Shohning g‘azabi kelib, ko‘zları kosasidan chiqib ketguday bo‘libdi, birdan:

— Jallod! —deb baqirib yuboribdi. Birdan uch nafar jallod podshohga ta‘zim qilib:

— Tig‘imiz burro, tilimiz go‘yo, kimning ajali yetdi? — deb muntazir bo‘lib turibdilar. Podshoh ularga qarab: „Cholni bu yerga ajal haydab kelgan ekan, boshini tanasidan judo qilib tashla, boshqalarga ibrat bo‘lsin, haddidan oshmasin!“ — deb vahshat qilibdi. Jallodlar cholni sudrabdilar. Podshohning bir donishmand vaziri bor ekan. Shu vazir cholning gunohidan o‘tishni podshohdan so‘rabdi.

Podshoh:

— Nima demoqchisan, shu kambag‘al cholning bolasiga qizimni beraymi? — deb vazirga o‘shqiribdi.

— Podshohi olam, u bechora cholning qonini to'kib nima qilasiz, bir og'irroq, qiyinroq shart qo'ying, shu bilan yo'q bo'lib ketadi, — deb yana ta'zim qilibdi.

— Bo'lmasa, o'zing unga o'sha qiyin shartingni ayta qol! — debdi podshoh. Vazir cholni jallodlarning qo'lidan ajratib olib, unga:

— Ota, o'g'lingizga borib aytинг, shu shaharning kunchiqar tomonida, bir qishloqning chetida bir tandir bor. Shuning ichida bir chol bilan bir kampir yashaydi. Ular tashqariga chiqqanda bir xil chopon bilan chiqadilar. Bolangiz borib shu chol-kampirdan ular nima uchun tandirning ichida turadilar, nima uchun boshqalarga o'xshab ochiq joydan hovli-joy qilishmaydi va nima uchun ular bir chopon bilan tashqariga chiqishadi. Chopon bir xilmi yoki choponning o'zi bir donami? Ana shuni bilib kelsa, podshoh qizini o'g'lingizga beradi, — debdi. Chol uyga qaytibdi.

Kechki ovqatdan keyin chol o'g'liga bo'lgan voqealarni va shartlarni tushuntira boshlabdi. Ertalab yigit ota-onasidan oq fotiha olib, sirli gilamda uchib borib, tandirning qarshisiga borib o'tiribdi. Peshindan oldin bir oppoq soqolli chol eski choponni kiyib tandirdan chiqibdi, tahorat qilib yana kirib ketibdi, undan keyin xuddi o'sha choponni kiyib bir kampir chiqibdi, u ham tahorat qilib kirib ketibdi. Oradan to'rt soatcha o'tgach, kechga yaqin namozgar oldidan oq soqolli kishi yana chiqib, tahorat qilib, tandirga kirib ketibdi. Undan keyin kampir ham chiqib, yana kirib ketibdi.

Ertasi tushga yaqin yigit yana kelib poylabdi, oq soqolli chol chiqib tahorat qilib bo'lgandan keyin, yigit uning

oldiga borib salom beribdi, ko‘rishibdi va tandirning ichida turishi va kampiri bilan bir chopon kiyib yurishining sababini so‘rabdi. Oq soqolli chol unga:

— Qo‘y, bolam, ishimdan qoldirma, namozim qazo bo‘ladi, — degan ekan, yigit unga mahkam yopishib:

— Ota, aytmasangiz bo‘lmaydi, — deb turib olibdi. Chol yigitning so‘zini uch-to‘rt marta qaytaribdi. Qarasa, yigit bo‘s sh kelmabdi.

O‘ylab turib:

— Mening bir shartim bor, agar shu shartimning uddasidan chiqib bajarsang, aytib beraman, bo‘lmasa, meni ham, o‘zingni ham ovora qilma, bolam, — debdi.

— Qanday shart ekan, otajon, aytin, — debdi yigit.

— Shartim shuki, — debdi chol, — falon shaharning qabristonida kichkinagina bir hujra bor. Shu hujra ichida bir qari chol qorovul bo‘lib turadi va kecha-yu kunduz tinmay yig‘laydi. Sen borib shu qariyadan o‘sha yerda uning kimi bor ekanini, kecha-yu kunduz yig‘lashining sababini, tirikchiligi nima bilan o‘tishini so‘raysan. Ana shularni bilib kelsang, men ham sirimni aytib beraman, — debdi.

2

Yigit sirli gilamchasiga o‘tirib o‘sha go‘ristonga boribdi, qariyani poylabdi, ikkinchi kuni salom berib qariyaning hujrasiga kiribdi. Qariya bilan ko‘rishib, odob bilan ko‘rsatgan joyga o‘tiribdi.

Qariya yigitga savol nazari bilan qarab:

— Keling bolam, qayerdan kelayotirsiz, kelishingizdan maqsadingiz nima? —deb so‘rabdi.

— Men falon shahardan sizning ta’rifingizni eshitib keldim. Kechadan beri hujrangiz qarshisida o’tirib, sizning yig‘lashingizni ko‘rdim, endi ikki-uch savolimga javob berishingizni so‘rayman, — debdi.

— Qo‘y, bolam, savollaring bilan boshimni qotirma, meni yig‘imdan qoldirma, sening savollaring menga ma’lum. Bunaqa savollar bilan senga o‘xshaganlardan juda ko‘pi kelishadi, lekin birontasi ham mendan javob ololmay ketadi.

— Ota, meni boshqalarga o‘xshatmang, men sizdan javob olmay ketmayman.

— Bolam, mening bir shartim bor, agar shu shartimni bajarib kelsang, men ham aytaman, — debdi chol.

— Jonim bilan bajarib kelaman, otajon, qani aytинг! — debdi yigit.

— Falon shaharda bir novvoy bor, — debdi qariya, — uning novvoyxonasida yigirmata tandir qurilgan, o‘sha tandirlarda har kuni erta sahardan tushgacha non yopiladi. Lekin birorta non birovga sotilmaydi. Tushdan keyin novvoyxona yig‘ishtirilib, ertalabdan beri yopilgan nonlarni yigirma-yigirma besh aravaga ortadilar, eng oldingi aravaga novvoyxonaning egasi o‘tiradi va aravalarni haydashga buyuradi. Shu shahardan yigirma chaqirimcha joyda katta daryo oqadi. Aravalar daryoga yetgach, novvoyxonaning egasi hamma nonlarni daryoga tashlaydi-да, aravalarni bo‘shatib shahriga qaytadi. Necha yildan beri bu novvoyning qiladigan ishi shu. Sen novvoydan so‘ragin, uning qo‘lida yetmish-sakson odam ishlaydi, ularga ish haqi to‘lash kerak, bir kunda yuz qopcha un ketadi, bularning hammasiga u

pulni qayerdan topadi va topganda ham daryoga tashlashning nima foydasi bor?

Yigit gilamchasi bilan to'ppa-to'g'ri novvoyning oldiga boribdi. Novvoylarning ishini kuzatib turibdi. Nonlar yopilib bo'lgach, aravalarga ortibdilar va daryoga qarab jo'nabdilar. Yigit ham eng keyingi aravaga o'tirib ular bilan ketibdi. Daryoga yetib borgach, novvoyxonaning egasi nonlarni daryoga irg'ita boshlabdi va aravalarni bo'shatib qaytibdi.

Ertalab yigit novvoyxonaga kirib boribdi, qarasa katta novvoyxonada yigirmata tandirda non yopilayotgan emish. Novvoyxonada hamma o'z ishi bilan mashg'ul. Novvoyxonaning o'rtasida baland supa, supaga qip-qizil gilam to'shalgan, ko'r pacha solingan, par yostiqlar qo'yilgan. Shu supada ellik yoshlarga borgan yo'g'on gavdali kishi o'tiribdi. Bu kishi novvoyxona egasi edi. Yigit salom berib, supaga chiqibdi va novvoyxona egasi bilan ko'r shibdi. Xo'jayin darrov yigitga joy ko'rsatibdi, choy buyuribdi.

Yigitning oldiga issiq nonlardan sindirib qo'yibdi va nonga taklif qilibdi.

— Keling, uka, — deb gap boshlabdi xo'jayin.
— Sizning ta'rifingizni eshitib kelgan edim, eshitganlarimning hammasi to'g'ri ekan. Eshitishimga qaraganda, siz shu ishni yigirma besh yildan beri qilar ekansiz. Shuncha pulni qayerdan topasiz va nima uchun davlatingizni suvga oqizasiz? Shuni aytib bersangiz, — debdi.

— Ey, ukam, sizga pul kerak bo'lsa, beray, boshqa narsa kerak bo'lsa, uni ham aytинг, lekin bu voqeadan og'iz ochmang! — debdi.

— Amaki, men bir maqsadga qadam qo‘yanman, shu maqsadimga albatta yetishim kerak. Maqsadimga yetishimning bir kaliti sizning javobingiz bo‘ladi, shuning uchun meni xursand qilarsiz, deb ishonaman.

Novvoyxonaning egasi biroz jim turgach:

— Mening bir shartim bor, shuni bilib kelsangiz, men ham aytaman, bo‘lmasa ovora bo‘lasiz, ukam! — debdi.

— Xo‘p, ayting, u nima shart ekan? — debdi yigit.

— Falon shaharda bir egarchi bor. Shu egarchi bir yilda bir dona egar yasaydi, egar bitgach, uni birovga ming tangaga sotadi. Egarni olgan odam pulni beradi va o‘n-o‘n besh qadamcha yurib uzoqlashgach, pulga qarab turib egarchining rangi o‘zgaradi, ko‘zлari chaqnab ketadi-da, o‘rnidan irg‘ib turib, egar olganni chaqiradi. Egar olgan qaytib kelgach, undan egarni qaytarib oladi va pulini qaytarib beradi.

— Ha, amaki, nima bo‘ldi?

— Egarning bir joyida chalasi bor ekan.

— Mayli, pul sizda tursin.

— Yo‘q, kerak emas.

Egar olgan hayron qoladi.

Egarchi esa, egarni olib do‘koniga qaytadi-da, egarni to‘nkaning ustiga qo‘yib teshasi bilan urib mayda-mayda qilib tashlaydi. Shu egarchi bir yilda bir dona egar yasar ekan, nima uchun sindiradi: hech bo‘lmasa o‘zining mehnatiga achinsa bo‘lmaydimi? Egarni-ku sindiradi, yana nima uchun yasaydi, baribir yasagan egarini sindiradi. Shuning sababini bilib kelsang! — debdi.

yaxshi ko'rib, ota-onasini ham rozi qilib olibdi va unga yaxshi enagalar tayin qilibdi. Qizning tarbiyasi uchun hech narsani ayamabdi. Nihoyat qiz voyaga yetgach, to'y qilib olibdi. Hozir shu bechora Gulni temir qafasga solib qo'ygan emish. Bu xotinni shunday qiynar ekan, qo'yib yuborsa bo'lmasmidi, uni ota-onasi voyaga yetkazib, o'z munosibiga bersa bo'lmasmidi? Borib shu sirni bilib kelsang, men ham bu sirlarni aytib beraman, — debdi.

Yigit egarchi bilan xayrashib, gilamchaga o'tirib Sanobarshoh shahriga ravona bo'libdi.

3

Baland qal'a. Qal'aning ustida soqchi sarbozlar oybolta-larini yelkalariga qo'yib, o'q-yoylarini bo'yinlariga osib yurgan ekanlar. Shaharda o'n-o'n besh kun yurib, past-balandni ko'rib, yaxshi-yomonni ajratib bilib olibdi.

Yigit ko'p o'ylab, Sanobarshoh huzuriga kirish chorasini izlabdi. Nihoyat, bir dehqon yordamida podshohning oshxonasiga shogird bo'lib kiribdi.

Oshxonada astoydil xizmat qilibdi, tez kunda oshpazlik hunarini o'rganib olibdi. Mehnatini ayamabdi, tirishqoqlik bilan ishlabdi. Oshpazlikdan tashqari suv tashibdi, og'ir mehnat qiluvchilarga qarashibdi. Mehnatsevarligidan hammaning hurmatiga sazovor bo'libdi. Uni oshxonadagilar yaxshi ko'ribdilar. Bora-bora u Sanobarshoh oshpazining yordamchisi bo'libdi.

Bu vazifada u jon-u dili bilan ishlabdi, podshoh yeydigan ovqatlarning deyarli hammasini o'rganibdi, hatto usta oshpazdan ham mazaliroq ovqat pishiradigan bo'libdi. Katta

oshpaz ovqatlarni yigitga pishirtirib, o‘zi uni kuzatib yurar ekan.

Kunlardan bir kun usta oshpaz o‘rtog‘inikiga to‘yga ketibdi.

Ertasi kuni yigit bor hunarini ishga solib ovqatlarni pishiribdi. Vaqt-vaqtini bilib ovqatlarni podshohga kirgizib turibdi.

Ertasiga katta oshpazning o‘zi ovqat tayyorlabdi.

Tushki ovqatdan keyin Sanobarshoh oshpazni chaqirib undan:

— Kechagi ovqatlarni kim pishirgan edi? — deb so‘-rabdi. Qo‘rqib ketgan oshpaz:

— O‘zim, podshohi olam, — debdi.

— Rostini ayt!

— O‘zim pishirdim, — debdi.

— Yolg‘on aytma, kechagi oshpaz boshqa!

— Podshohi olam, bir qoshiq qonimdan o‘tsangiz aytaman, — debdi oshpaz.

— Ayt, o‘tdim! — debdi shoh.

— Shohim, bir yilcha bo‘ldi, yoshgina bir bolani oshxonaga ishga olganmiz, hozir u men bilan ishlaydi, o‘zi juda uddaburon, qo‘l-oyog‘i chaqqongina, tirishqoq, serharakat yigit.

— Ilgari u senga shogird bo‘lgan bo‘lsa, endi sen unga shogird bo‘lishing kerak. Ovqatni u sendan yaxshi qilar ekan, bor, shu yigitni mening oldimga yubor, — debdi. Oshpaz podshohga uch martaba ta’zim qilib chiqib ketibdi. Oshxonaga kelib yigitga:

— Ukam, omading kelgan ekan, shoh seni chaqiraptilar. Agar seni mening o‘rnimga bosh oshpaz qilib

tayinlasalar, meni esingdan chiqarma, ukam, har holda seni oshpazlikka men o'rgatdim-ku, — debdi.

— Usta, xotiringiz jam bo'lzin, men yaxshilicingizni unutmayman, — debdi yigit.

Yigit podshoh saroyiga boribdi, oybolta ko'targan sarbozlar, o'nboshi va yuzboshilardan, hashamatli qasrlardan o'tib, Sanobarshohning dargohiga kiribdi. Podshoh oldiga boribdi. Sanobarshoh oltin tojini kiyib taxtida o'tirgan ekan.

Yigit podshohga uch marta ta'zim qilib, yer o'pib, boshini egib turibdi.

- Oshpaz yigit senmisan? — debdi shoh.
- Shunday, taqsirim! — debdi yigit.
- Otang-onang bormi?
- Bor, shohim.
- Ular qarimi?
- Qarib qolgan, shohim.
- Sen bizga yaxshi xizmat qilding.
- Shohim, men faqat o'z vazifamni bajardim, hech qanday jonbozlik ko'rsatmadim, — debdi.
- Menden tilagingni tila! — debdi shoh.
- Shohim, hozir yoshman, dunyoning achchiq-chuchugini totmaganman, nima ham tilagim bo'lar edi.
- Kamtarlik qilmasdan tila, odam bolasida, albatta, turli orzu-havaslar bo'ladi, tila tilagingni! — debdi shoh.
- O'zim yosh bo'lganim uchun mol-dunyoga hozircha ehtiyojim yo'q, agar sizga og'ir kelmasa, sizdan bir voqeani so'ramoqchi edim, — debdi yigit.
- Qanday voqeа ekan? — debdi shoh.
- Xotiningiz Gulni qafasda saqlash voqeasini... — debdi yigit.

— Hoy yigit, bo‘lmaq‘ur narsalar bilan boshingni qotirib nima qilasan, mendan mol-dunyo so‘rasang-chi.

— Agar lozim topsangiz, tilagim shu edi, boshqa tilagim yo‘q, shohim, — debdi yigit. — Sizning oshxonangizda ishlab yurishim ham menga katta davlat, — debdi.

Sanobarshoh bir yasovulboshini chaqirib:

— Bu yigitga „Ibrat“ saroyini ko‘rsatib kel! — deb buyuribdi.

Yasovulboshi yigitni ergashtirib podshohning gulbog‘i tomon yuribdi. „Ibrat“ saroyi gul bog‘ining naryog‘ida bo‘lib, bog‘ orqali borilar ekan.

Bog‘da har xil gullar chaman bo‘lib ochilib turar, gullar shoxida bulbullar, qumrilar, to‘tilar sayrab, shoxdan shoxga uchishib, bir-birlari bilan bahslashgandek galma-gal sayrashar va o‘ynashar ekan. Bu qushlar odamga shunday o‘rgangan ediki, hatto o‘tib ketuvchilarning boshlariga, yelkalariga qo‘nishardi. Ariqlardan zilol suvlar shildirab oqar, bu shildirashlar qushchalarning sayrashiga jo‘r bo‘lar edi.

Gulbog‘ shunday xushhavo, xushmanzara va kishiga rohat baxsh etar ekanki, hatto shu gulbog‘ga kirgan o‘lik tiriladi, — deb o‘ylash mumkin ekan.

Yasovulboshi yigitga qarab:

— Hayot qanday yaxshi, bu bog‘ni qara, qanday chiroyli. Shu bog‘da bir kun yursang, besh yilcha yosharib ketasan, — debdi.

Bog‘dan o‘tib „Ibrat“ saroyiga kelibdilar. Saroy darvozasidan kirish bilan yigitning badani titrab, yuzi burishib ketibdi, saroyning ichi dahshat ekan. Saroyning hamma tomonida kesilgan boshlar osilib yotgan emish.

— Amaki, bu boshlar kimlarning boshi? Ularni kim, nima uchun kesgan va nimaga osib qo'yibdilar? — deb so'rabdi.

— Bu boshlar senga o'xshagan ahmoqlarning boshi, shu dahshatli saroya bir kirsang, o'n yil qariysan. Bu boshlar senga o'xshagan oddiy kishilarning boshi emas, shahzoda, bekzodalar va katta amaldorlarning boshlari. Bular ham xuddi senga o'xshab Sanobarshoh bilan Gulning sirini bilaman, deb o'lib ketgan. Uka, yosh joningga rahming kelsin, bekorga Sanobarshoh bilan Gul voqeasini bilaman deb o'lib ketma, agar sen shohdan so'ragan bo'lsang, u aytadi, lekin aytib bo'lgach, boshingni kesdiradi-da, mana bu yerga osib qo'yadi, — deb osib qo'yilgan boshlarni ko'rsatibdi. Shu boshlardan ibrat olsin, niyatidan qaytsin, bekorga o'lib ketmasin, deb seni bu yerga yubordilar.

Yigit „Ibrat“ yoki „Dahshat“ saroyidan qaytib chiqibdi, yana gulbog' ichi bilan Sanobarshoh saroyiga qaytib, podshohning oldiga kelib ta'zim qilib turibdi.

— Yigit, men senga achinayotirman, yoshsan, bekorga o'lib ketma, mendan boylik tila! — deb nasihat qilibdi shoh.

— Podshohi olam, xohlamasangiz aytmang, lekin men sizdan boshqa narsa tilamayman, — debdi yigit.

— Men senga va'da qildim, mendan faqat bir tilak tilashga haqqing bor, masalan, davlatimning yarmini tilasang ham beraman. Agar haqiqatan ham maqsading Gul voqeasini bilish bo'lsa, unda senga voqeani aytib beraman-u, boshingni kestiraman. Shu shartga rozi bo'lsang, mayli, o'zing bilasan-u o'lasan: mening sirim olamga yoyilmasin!

— Men sizning shartningizga roziman, lekin bir iltimosim bor, hikoyangiz tamom bo‘lgandan keyin bir piyola choy ichguncha menga muhlat berasiz, dunyo bilan xayrlashaman, shundan keyin boshimni olishingizga roziman, — debdi yigit. Sanobarshoh bu shartga ko‘nibdi.

— Men Gul degan xotinimni yetti yasharlik vaqtida yaxshi ko‘rib, ota-onasini rozi qilib oldim, unga saroyda enagalar va boshqa tarbiyachilar tayinladim. Uni katta otinlarga topshirib o‘qitdim. Katta bo‘lib bo‘yi yetgach, qirq kecha-yu qirq kunduz butun shaharga to‘y berib, o‘zimga xotin qilib oldim. Men uni juda yaxshi ko‘rar edim. Ko‘p vaqtimni Gul bilan o‘tkazar edim, biror kun davlat ishi bilan ovora bo‘lib, uni ko‘rolmasam, devonalardek bo‘lardim, hatto ovga chiqqanimizda ham ikkalamiz birga chiqar edik. Ovga minishga ikkita alohida otim bor edi.

Uylanganimga uch yil bo‘lganda, ertaga ovga chiqsak, deb xayolimdan o‘tkazdim-u, otxonaga borib ko‘rsam nima uchundir otlarim ozib qolgan, yunglari hurpaygan, charchoq ko‘rinadi. Otboqarni chaqirib:

— Ablah, nima uchun bu otlar muncha ozib ketgan, charchagan ko‘rinadi? — deb so‘rasam: — „Shohim, har kuni minilgandan keyin, albatta charchaydi, ozadi-da“, — deb beparvo javob berdi. — Bularni mendan boshqa kim minadi, — deb baqirgan edim:

— O‘zлari har kun kechasi kelib minib ketadilar-ku, — dedi.

— Ahmoq, yolg‘on gapirma! — dedim.

— Bir kecha unisini, bir kecha bunisini egarlab qo‘ygin degan edingiz-ku! Men har kuni egarlab qo‘yaman, har

kuni kelib minib ketasiz, ertalabga yaqin kelasiz-u, yana mendan so'raysiz-a, — deb javob berdi.

O'ylab turib hayron qoldim va otboqarga:

— Bugun otlarning ikkalasini ham egarlab qo'y, o'sha odam kelib otning birini minib ketgandan keyin, meni uyg'otgin! — dedim.

Ertalab qarasam o'rinda yotibman. „Nima uchun uyg'otmading, nimadan qo'rqeding?“ deb otboqardan so'rasam: „Shohim, borib uyg'otgan edim, turmadingiz, uyqingiz juda qattiq ekan, eshikni qattiq-qattiq tepsam ham uyg'onmadingiz“, — dedi.

— Bugun har qanday bo'lsa ham uyg'otgin, — dedim.

Men xotinimdan hech qanday shubha qilmas edim. Kechasi otboqar uy eshigini buzib, meni ko'targandan keyin uyg'ondim, shu vaqt ko'kragimdan boshbarmoqning tirnog'idek yumaloq narsa tushdi, uni olib cho'ntagimga soldim-u, otga mindim va otboqardan qaysi tomonga qarab ketganini so'rab, otimning boshini qo'ydim.

Kechasi oydin edi.

Mendan oldin ketgan otliq odamga ko'zim tushgach, otning jilovini tortib qorama-qora ketaverdim. Shaharning kunbotar tomonida chorbog'im bor edi. Yoz vaqlarda ko'ngil ochish uchun borib, ikki-uch kun dam olib kelar edim. Hozirgi yo'limiz xuddi o'sha chorbog'ga borar edi.

Oldingi noma'lum otliq chorbog'ga kirdi-yu, otini bog'lab mehmonxonaga qarab yurdi. Men ham otimni bog'lab uning ketidan yurdim.

Bog'ni Qahraton degan zanji boshchiligidagi qirq nafar qullarim qo'riqlab yotar edilar.

Katta mehmonxonada Qahraton boshliq qirq nafar qullar ko'zalarga sharoblarni to'ldirib, Gulni poylab o'tirgan ekanlar.

Gul mehmonxonaga kirishi bilan Qahraton qichqirib uni yomon so'zlar bilan so'kdi. Gul esa yalinib:

— Zo'rg'a Sanobarni uxlatdim, xayolimda xuddi orqam-dan kelayotganga o'xshaydi, — dedi. Shunda Qahraton:

— Sanobarning ko'kragiga men bergen muhrani qo'ygan bo'lsang, badanini burda-burda qilib tilsang ham uyg'on-maydi. O'tir, sharobni quy! — dedi. Allaqanday shubhalarga tushgan Gul:

— Shu bugun xavotirdaman, Sanobar kelib qoladi, deb qo'rpayotirman, — dedi.

— Quy sharobni, Sanobaring kelsa, ming joni bo'lsa ham tirik qolmaydi, agar kelsa, uni ajal haydab keladi.

— Qo'rpayotirman, bahodir.

— O'tir deyman senga, quy sharobni.

Gul to'rga chiqib Qahratonning yoniga o'tirdi-yu, sharobni quyib avval unga, keyin boshqalarga noz-u-karashma bilan uzata boshladi.

Qilichimni yalang'ochlab eshikda poylab tayyor bo'lib turdim.

Gul har zamonda: „Bugun qo'rpayotirman“ deb qo'yardi. Qahraton yigitlardan biriga: Eshikka chiqib kel, buni xotirjam qil, — dedi. Yigitlardan biri dahlizdan boshini chiqarishi bilan uning boshini kesib tashladim. Eshikka chiqqan qul qaytib kirmagani uchun Gulning qo'rquvi oshdi.

— Chiqqan yigit kelmadi-ku? — dedi. Qahraton ik-kinchi yigitni chiqardi, uning ham boshini kesdim, uchinchisi chiqdi, to'rtinchisi chiqdi, beshinchi chiqdi, chiqqanining boshini kesaverdim va borib-borib Qahraton bilan Guldan boshqa mehmonxonada hech kim qolmadi. Faqat Gul emas, Qahraton ham mening eshikda turganimni bilgan edi. Uning ham kayfi tarqagan edi.

— Hoy Sanobar, qani kir, baxtimizni bir sinab ko'raylik! — deb chaqirdi Qahraton. Men kirdim. Ikkalamiz tala-shib ketdik. Kurashimiz ancha davom etdi. Goho men uni surib borar edim, goho u meni surib kelar edi, ikkalamiz ham bir necha joyimizdan yarador bo'ldik. Ko'p olishuvlardan keyin men fursatni qo'ldan bermay, Qahratonning boshini kesdim. Gulni shaharga olib keldim va temir qafasga solib qo'ydim. Gulni qafasga solishimning sababi shu, qani endi dunyo bilan xayrashgin, jallodni chaqiraman, — dedi.

Yigit cho'ntagidan ro'molchani olib duosini o'qib, cholning hurmati, deb bir qoqqan edi, gilamchaga aylandi, gilamchaning ustiga o'tirib:

— Ey gilamcha, cholning hurmati, meni egarchining oldiga yetkaz! — degan ekan, gilamcha havoga ko'tarilib g'oyib bo'libdi. Yigit egarchining oldiga „Assalomu alaykum“, deb kirib kelibdi va u bilan ko'rishibdi.

Egarchi yigitning oldiga dasturxon yozib, non qo'yibdi va choy damlab kelibdi. U yoq-bu yoqdan gaplashib o'tiribdilar.

Yigit egarchiga Sanobar bilan Gul voqeasini aytib beribdi.

— O'g'lim, sen Sanobarning qo'lidan qanday qilib qutulding, uni hech kimga sir aytmaydi, mabodo aysa, eshitganning boshini o'shal zamoniyoq kestiradi, — deyishardi-ku!

— Otajon, shartingizga muvofiq buyrug'ingizni bajarib keldim, mening qanday qilib Sanobarshoh qo'lidan qutulganim bilan ishingiz bo'lmasin-u, o'zingiznikini, ya'ni nima uchun egarni sindirishingizni aytib bering! — debdi.

— Xo'p, o'g'lim, endi aytmasdan ilojim yo'q, aytaman, siz bugun menga mehmon bo'ling, hasratlashib yetamiz, — debdi. — Mening asli ota kasbim egarchilik, bu ishni otamdan o'rganganman. Ota-onamdan bir singlim bilan qoldim, singlim uy ishini qilar, men egarchilik qilib, ro'zg'orimizni o'tkazar edik. Ota-onamizdan keyin uch yil shu ahvolda kun kechirdik.

Kunlarning birida kechqurun uyg'a qaytsam, chiroyli, xushbichim, kelishgan odamlar bilan hovlimiz to'la. Hayron bo'ldim. Kimdan so'rashimni bilmayman. Ichkari hovliga kirib xotinlar orasidan singlimni topib, undan: — Nima gap, bular kim, qayerdan kelishdi? — deb so'ragan edim:

— Bugun sizning to'yingiz, sizni uylantirishyapti, — dedi.

— Kimlar meni uylantirishadi?

— Bu yoqqa keling, — deb singlim meni bir uyg'a olib bordi, meni kiyintirishdi, chimildiqqa olib kirishdi, chimildiqda juda ham chiroyli kelinchak turgan edi.

Bu kelinchak shunday chiroyli ediki, uning ta'rifiga til ojiz edi, umrimda shunday chiroyli qizni ko'rmagan edim. Ko'zlarimga ishonmas edim, „Dunyoda shunday chiroyli qiz ham bo'ladimi?“ — deb o'zimdan o'zim so'rар edim.

To'y marosimlari o'tdi, hovlidagi odamlarning ko'pchiligi ketdi, biz bilan xotinimning ikkita kanizi va bir quli qoldi. Shunday qilib, xotinim bilan yaxshi kun kechira boshladik.

Bir yildan keyin xotinim o'g'il tug'di. Er-u xotin cha-qaloqni qo'yishga joy topolmas edik.

Turmushimiz yaxshi o'tar, urish-janjalimiz yo'q, rohat va farog'atda yashar edik. O'g'ilchamiz ikki yoshga to'lganda xotinim yana bir o'g'il tug'di.

Katta o'g'lim to'rt yoshga, ikkinchisi ikki yoshga kirdi. Bir kun arzimagan narsa ustida er-u xotin urishib qoldik. Gapimni ko'p qaytara bergenidan jahlim chiqib ketdi-yu, bir tarsaki urib, chiqib ketdim.

Kechqurun hovliga kelsam, hech kim yo'q, singlim uyning bir burchagida yig'lab o'tiribdi.

— Ha, nima uchun yig'laysan, yangang qayoqda, bolalar qani, nima uchun uyda hech kim yo'q? — deb so'radim.

— Akajon, urib nima qilardingiz, qayerdan kelgan bo'lса, o'sha yoqqa ketdi, — deb ho'ngrab yig'lab yubordi.

U qo'shnidan so'radim, bu qo'shnidan so'radim, mahallamizning oqsoqollaridan so'radim, shaharning amaldorlaridan, yasovulboshilaridan so'radim, xullas, birov ko'rdim demaydi, shu yo'q bo'lganicha hozirgacha yo'q.

Shundan buyon kunim o'tsin, shu bilan ovunay, ermak bo'lsin deb egar yasayman. Egarni sotib, pulni olishim

bilan xotinim, o'g'illarim, xotinim bilan kechirgan kunderim ko'z oldimdan o'ta boshlaydi-yu, yaram yangi bo'ladi, yaraga tuz sepgandek bo'ladi-yu, rangim o'zgarib ketadi. Pulni egasiga qaytarib, egarni sindirib tashlaganimdan keyin hovurim bosilib, biroz tinchlanaman, — deb egarchi o'z sarguzashtini tamom qilibdi.

Yigit egarchi bilan xayrlashib, gilamchaga o'tirib, novvoyning oldiga boribdi. Novvoyxona egasi bilan salomlashib, unga egarchining sarguzashtlarini aytib beribdi.

— Ukam, siz egarchini qanday eritdingiz, u juda o'jar-chol edi-ku? — debdi.

— Nima qilsam ham ayttirdim, endi siz ham aiting! — debdi yigit.

— Otam juda qashshoq yashar edilar, tirikchiligidan juda ham qiyinchilik bilan o'tar edi. Otam o'lgandan keyin uyda hech narsa qolmadi. Hech qanday hunarim bo'limganidan mardikorchilikdan boshqasiga yaramadim.

Bir kun ertalab mardikor bozorida turgan edim, bozorga qora qashqa ot mingan bir boyvachcha keldi. Boyvachchaning boshida suvsar telpak, egnida kimxob to'n, belida oltin kamar, oyog'ida yaxshi etik bor edi. Ot anjomlariga ham oltin-kumush va har xil javohirlar qadalgan edi.

Boyvachcha oyog'ini uzangiga tirab turib: „Menga bir yilcha ishlash uchun birorta odam kerak, ishim og'ir emas. O'n bir oy men unga xizmat qilib boqaman, o'n ikkinchi oyda bir oy u menga ishlab beradi. Shunaqa odam bormi? — deb so'radi.

Men irg'ib o'rnimdan turib, uning oldiga bordim.

MUNDARIJA

UCHAR GILAM -----	3
BADALQORACHI -----	38
HASAN VA ZUHRA -----	47
BEKTEMIR BOTIR -----	60
QIRQ KUYOV -----	79
OLTIN TARVUZ -----	89
YAMOQCHI -----	91
VOSPIROXUN -----	100
YALMOG'IZ KAMPIR -----	134
LUQMONI HAKIM -----	139
TADBIRLI AYOL -----	154